

Descartesova krivnja

Rade Kalanj

Filozofski fakultet, Zagreb

Sažetak

Tekst problematizira pitanje »Descartesove krivnje« za tehnoznanstvenu redukciju pojma prirode i gospodarsko-posjedničko odnošenje prema prirodi. Isticanje te krivnje uobičajen je i nezaobilazan dio svih današnjih filozofskih i socioekoloških rekonstrukcija modernosti. U ekološkom mišljenju Descartes je (zajedno s Baconom) onaj mislilac koji je svojim dualizmom, mehanicizmom i antropocentričnim racionalizmom predodredio nastanak ekološke krize i njezinih nevolja. On je, jednom riječju, modernu kulturu okrenuo protiv prirode. Međutim, takve su interpretacije Descartesa, blago rečeno, stereotipne i nepravedne. One izvlače njegovu misao iz konteksta 17. stoljeća, zanemaruju njegovo krucijalno značenje za oblikovanje modernog svjetonazora (a to znači i ekološkog), često mu pripisuju stavove koje nije zastupao, a time ekološkoj znanosti oduzimaju jednu važnu metodičku sastavnicu. Tekst nije apologija Descartesu, nego pokušaj utvrđivanja njegova pravog mjesta u povijesti nastajanja ekološke znanosti, ekološke kritike i ekološke ideologije.

Ključne riječi: drvo znanja, dualizam, korisna znanost, mehanicizam, metafizika, racionalistički antropocentrizam, univerzalna znanost

I.

U *Jadnicima*, glasovitom romanu Victora Hugoa, mali Gavroche trčkara oko barikada i s vremena na vrijeme, onako usput, pjevusi naoko bezazleno duhovite, ali u biti vrlo ozbiljne napjeve o Voltaireu i Rousseauu:

Što je ružan Nanterre
Kriv je Voltaire
Za glupi Palaiseau
Kriv je Rousseau
Što sad nisam noter
Kriv je Voltaire
Što sam ko ptica živ
Rousseau je kriv
Za moj plah karakter
Kriv je Voltaire

...

(Hugo, 1965:588–591).

U tim se uličnim pjesmicama očigledno izruguje određeno, po svemu sudeći dosta rašireno, intelektualno i ideološko mnijenje koje Voltairea i Rousseaua okrivljuje za sve nedaće francuskog društva nakon prosvjetiteljstva i Revolucije (sukob republikanizma i monarhizma, građanske slobode i centralizma, egalitarnog i aristokratskog načela). Kulpabilizacija tog metaforičkog tandema, kako to sugeriraju »Gavrocheovi

